مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاست‌های اقتصادی
شماره‌های ٦ و ٧، شهریور و مهر ١٣٩١، صفحات ٢٨ - ٥

بررسی عوامل جذب سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند

اسما کریمی‌کیا[1]
محمد مقدم[2]

توسعه اقتصادی نیازمند سرمایه‌گذاری در بخش‌ها و فعالیت‌های مختلف اقتصادی است. بدون سرمایه‌گذاری در طرح‌های زیربنایی و روبنایی نمی‌توان انتظار گسترش اشتغال، تولید و رفاه اقتصادی را داشت. امروزه بسیاری از کشورهای جهان تمایل شدیدی به جذب سرمایه‌های خارجی پیدا کرده‌اند. بدین منظور یکی از راه‌های مفید و مناسب، ایجاد مناطق آزاد تجاری - صنعتی است. شناخت تنگناها و موانع جذب و گسترش سرمایه‌گذاری درمناطق آزاد، چشم‌انداز روشنی از عوامل مؤثر بر جذب و گسترش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی ارائه می‌کند. براین اساس، در این مطالعه کاربردی با توجه به ویژگی‌های مناطق آزاد تجاری - صنعتی ابتدا ادبیات نظری تحقیق مبتنی بر مبانی نظری (شامل تئوری‌های اقتصادی مرتبط، دیدگاه‌های نظری ایجاد مناطق آزاد و...) و مطالعات داخلی وخارجی مرتبط ارائه شد. سپس، عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری درمنطقه آزاد اروند در دوره زمانی (١٣٨٨-١٣٨٤) با توجه به روش پژوهش و متدولوژی مقاله مورد بررسی قرار گرفت. با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی صحت و سقم فرضیات مطرح شده در قالب پنج فرض شامل امکانات زیربنایی اولیه وخدمات عمومی، سرمایه‌گذاری سازمان‌ها و دستگاه‌های دولتی، صراحت‌های قانونی، قوانین و مقرارات، اطلاع‌رسانی مناسب در زمینه مزایای سرمایه‌گذاری و همچنین مکان‌یابی صحیح در انتخاب محدوده جغرافیایی منطقه آزاد اروند مورد بررسی قرار گرفت. در نهایت، باتوجه به نتایج آمار استنباطی نتایج تحقیق مبین این نکته است که عدم وجود امکانات زیربنایی، عدم سرمایه‌گذاری مناسب دستگاه‌های دولتی، نارسایی قوانین و مقررات ازموانع عمده جذب سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند به شمار می‌روند.

واژه‌های کلیدی: مناطق آزاد تجاری، سرمایه‌گذاری داخلی، سرمایه‌گذاری خارجی، جذب سرمایه‌گذاری، مزایای سرمایه‌گذاری، تجارت خارجی.

---

* مقاله حاضر برگرفته از طرح تحقیقاتی تحت عنوان "بررسی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و تجارت منطقه آزاد اروند" می‌باشد که در معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصاد و دارایی به انجام رسیده است.

١. کارشناس‌ارشد توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی سازمان امور اقتصادی و دارایی استان خوزستان. asm.karimi@gmail.com
٢. کارشناس علوم اقتصادی سازمان امور اقتصادی و دارایی استان خوزستان. abomekdad@yahoo.com

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

۱. مقدمه

مناطق آزاد تجاری – صنعتی یا مناطق پردازش صادرات و واردات به عنوان یکی از ابزارهای گسترش صادرات صنعتی و تسهیل دسترسی کشورها به بازارهای جهانی مورد توجه اغلب دولتمردان و اقتصاددانان قرار گرفته است. امروزه تجربه بسیاری از کشورها مانند چین،کره‌جنوبی و تایوان نشان می‌دهد که می‌توان با ایجاد مناطق آزاد تجاری امکان جذب سرمایه‌گذاری خارجی را فراهم آورد و به توسعه صادرات کالاهای صنعتی و در نتیجه درآمدهای ارزی کشور افزود.

این مناطق با برخورداری از معافیت‌های مالیاتی و گمرکی و دوری از قوانین بازدارنده داخلی، برخورداری از امکانات زیربنایی مناسب و سازمان‌های اجرایی کارامد و ... می‌توانند سرمایه‌گذاری‌های خارجی را به دلیل بهره‌گیری از مزیت نسبی همچون ارزانی نیروی‌کار و مواد اولیه و نزدیکی به بازارهای مصرف جذب کنند. مناطق آزاد تجاری در صورت توفیق می‌توانند سرمایه‌های خارجی را برای گسترش صنعت صادرات‌گرا، انتقال تکنولوژی و ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب بکار برند و اقتصاد بسته و ناکارای داخلی را به اقتصاد بین‌المللی گره بزنند، بنابراین ایجاد و توسعه مناطق آزاد تجاری می‌تواند به عنوان یک خط‌مشی سریع و راهی میانبر برای تحقق اهدافی چون جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی و صنعتی‌شدن سریع به منظور توسعه صادرات غیرنفتی مورد استفاده قرار گیرد.

توسعه اقتصادی نیازمند سرمایه‌گذاری در بخش‌ها و فعالیت‌های مختلف اقتصادی است. بدون سرمایه‌گذاری در طرح‌های زیربنایی و روبنایی نمی‌توان انتظار گسترش اشتغال، تولید و رفاه اقتصادی را داشت. امروزه بسیاری از کشورهای جهان تمایل شدیدی به جذب سرمایه‌های خارجی پیدا کرده‌اند. تجربه استفاده از مناطق آزاد درکشورهای درحال توسعه جزء اصلی چارچوب استراتژی توسعه صادرات با هدف جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی، توسعه صادرات صنعتی، ایجاد اشتغال و کسب تکنولوژی جدید بوده است، بنابراین کشورهای مختلف به طرق مختلف مبادرت به ایجاد مناطق صنعتی – بازرگانی نموده‌اند. به این منظور یکی از راه‌های مفید و مناسب، ایجاد مناطق آزاد تجاری– صنعتی است. از آنجایی‌که این برنامه در صدر برنامه‌های کلان کشورمان قرار دارد و همچنین با توجه به اینکه عامل سرمایه یکی از عوامل اصلی در رشد وتوسعه کشورها محسوب می‌شود و متغیرهای دیگر اقتصادی از جمله اشتغال، تولید ناخالص ملی، عرضه کالا و خدمات و... مستقیماً از این عامل تأثیر می‌پذیرند این تحقیق به دنبال مطالعه و بررسی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری در بخش‌های صنعت و تجارت منطقه آزاد اروند می‌باشد. بر این اساس، در

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

این مقاله عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری در حوزه‌های مختلفی چون صنعت و تجارت شناسایی شده و راهکارهای لازم ارائه می‌شود.

۲. فرضیات تحقیق

– فقدان و کمبود امکانات زیربنایی اولیه و خدمات عمومی مناسب و زیرساخت‌های پیشرفته در منطقه آزاد اروند مانع جذب سرمایه‌گذاری در این منطقه شده است.

– عدم سرمایه‌گذاری سازمان‌ها و مؤسسات سرمایه‌گذاری وابسته به دولت در این منطقه مانعی در جذب سرمایه‌گذاری این منطقه است.

– عدم صراحت‌های قانونی، محدودیت، نارسایی و فقدان پویایی پاره‌ای از قوانین و مقررات در ارتباط با جذب سرمایه‌های خارجی در منطقه آزاد اروند مانع جذب سرمایه‌گذاری در این منطقه شده است.

– عدم معرفی مناسب مزایای سرمایه‌گذاری در این منطقه مانعی در جذب سرمایه‌گذاری در این منطقه است.

– مکان‌یابی صحیح در انتخاب بخشی از شهرهای خرمشهر وآبادان به عنوان منطقه آزاد که شامل مکان‌یابی جغرافیایی و اقتصادی است، باعث افزایش جذب سرمایه‌گذاری در این منطقه شده است.

۳. تعریف منطقه آزاد[1]

از منطقه آزاد تعاریف گوناگونی ارائه شده است که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم، اما پیش از اینکه به تعریف منطقه آزاد بپردازیم می‌بایست این نکته را متذکر شویم که اصطلاحاتی که در طول زمان از سوی کشورهای مختلف برای مناطق آزاد استفاده شده‌اند لزوماً یکسان نبوده و یک مقصود خاصی را بیان نمی‌کنند. به همین دلیل اصطلاحات گوناگونی در کشورهای مختلف برای مفهوم منطقه آزاد بیان شده است. مرکز شرکت‌های فراملیتی سازمان ملل در این رابطه ۲۳ اصطلاح متفاوت برای منطقه آزاد برشمرده است، اما اصطلاحی که بیش از سایر اصطلاحات در مجامع و سازمان‌های بین‌المللی و نشریات معتبر علمی جهان بکار می‌رود واژه منطقه پردازش صادرات[2] است فلسفه رواج این اصطلاح را می‌بایست ناشی از تغییر در استراتژی توسعه صنعتی در کشورهای درحال توسعه طی سه دهه اخیر از استراتژی جایگزین واردات به استراتژی توسعه صادرات دانست (سایت مناطق آزاد ایران).

سازمان‌های گوناگون بین‌المللی نظرات متفاوتی در مورد مناطق آزاد دارند. سازمان بین‌المللی کار منطقه آزاد را چنین تعریف کرده است: "مناطق صنعتی با انگیزه‌های خاص که جهت جذب

1. Free Zone
2. Export Processing Zones

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

سرمایه‌گذاران خارجی راه‌اندازی می‌شوند که در این مناطق مواد وارد شده پیش از اینکه مجدد صادر شوند تا حدی پردازش می‌شوند (۲۰۰۳ و LLO). این تعریف با برداشت‌هایی که کشورهای مختلف توسعه‌یافته و یا درحال توسعه در اجرا از آن داشته‌اند به اشکال مختلف بکار برده شده است. هر یک از مناطق ایجاد شده در جهت پیشبرد اهداف توسعه و رشد اقتصادی هر کشور ویژگی‌های خاص خود را داشته‌اند و بطور عام‌تر می‌توان از آنها به عنوان مناطق ویژه اقتصادی نام برد.

سازمان توسعه صنعتی ملل‌متحد (UNIDO)[1] مناطق آزاد را به عنوان عامل محرکه‌ای برای تشویق توسعه با هدف صدور کالاهای صنعتی می‌داند (محمدی‌الموتی، ۱۳۷۴).

بانک جهانی در این رابطه معتقد است که منطقه آزاد تجاری قلمرو معینی است که اغلب در داخل یا در مجاورت یک بندر واقع گردیده است و در آن تجارت آزاد با سایر نقاط جهان مجاز شناخته می‌شود.

در مجموع، می‌توان منطقه آزاد را این‌گونه تعریف نمود: منطقه آزاد ناحیه‌ای از قلمرو کشور است که خارج از محدوده قانونی، اداری و فیزیکی تأسیسات گمرکی قرار دارد. ورود و خروج سرمایه و سود به آن و جابه‌جایی نیروی‌کار متخصص در منطقه به سهولت صورت می‌گیرد، کالاها و موادی که منع قانونی نداشته باشد را می‌توان بدون هرگونه مانع گمرکی، ترانزیت و یا در انبارهای آن نگهداری یا در کارخانه مستقر در آن تغییر شکل داده و به کالاهای دیگر تبدیل نمود. این تولیدات بیشتر جهت‌گیری صادراتی دارد و در صورتی‌که به کشور میزبان وارد شوند مشمول مقررات و قوانین گمرکی آن خواهد شد (حدادی، ۱۳۸۶).

نکته‌ای که باید به آن توجه نمود این است که اولاً باید بطور دقیق روشن شود منطقه یا سرزمین آزاد موردنظر از کدام نوع مناطق آزاد است. ثانیاً کدامین مالیات‌ها و مقررات در منطقه تعدیل یا آزاد خواهد شد و بطور کلی مزایای مترتب بر این مناطق در چه حد و برای چه مدتی برقرار خواهد بود.

٤. تاریخچه مناطق آزاد تجاری

در حقیقت نخستین بنادر شناخته شده آزاد جهان مناطق محصوری با دیوارهای دفاعی بودند که در بنادر چالش و پیرائوس یونان بنا شده بودند. قدیمی‌ترین بندر آزاد جهان که بطور مشخص برای حجم داد و ستد پایه‌گذاری شد، بندر آزاد رومی‌ها واقع در جزیره دلاس در دریای اژه بود که با هدف افزایش حجم مبادلات تجاری بین مصر، یونان، سوریه، شمال آفریقا، آسیا و روم تأسیس شده بود و تمام داد و ستدها بدون دریافت حقوق گمرکی انجام می‌شد. پس از این به بنادر دیگری نظیر جنوا، ونیز و حبل‌الطارق می‌رسیم که وظایفی همانند بندر آزاد ولاس داشتند.

1. United Nations Industrial Development Organization

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

پیشگام حقیقی مناطق تجارت آزاد، بندر آزاد هامبورگ است که در سال ۱۸۸۸ پایه‌گذاری شد. به این بندر برای تولید مشروط بر آنکه با صنایع داخلی کشور به رقابت برنخیزد و بطور مستمر در جهت صادرات حرکت کند امتیازات خاصی اعطاء شد (محمدی‌الموتی، ۱۳۷۴). از آن پس، مناطق تجارت آزاد بسیار زیادی در سراسر جهان به‌وجود آمدند. در ایالات متحده آمریکا تا تصویب لایحه مناطق تجارت در سال ۱۹۳۴ منطقه تجارت آزاد وجود نداشت، اما تا سال ۱۹۸۲ در این کشور ۶۸ منطقه آزاد تجاری فعال ایجاد گردیده بود؛ حجم مبادلات این بنادر و مناطق آزاد یک درصد از کل حجم تجارت خارجی آمریکا را شامل می‌گردید.

تأسیس مناطق تجارت آزاد در سایر نقاط جهان اعم از کشورهای صنعتی و درحال توسعه مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس مطالعات انستیتوی آدام اسمیت در حال حاضر حدود ۴۰۰ بندر منطقه آزاد تجاری در جهان وجود دارد که هر یک در مقیاس‌های متفاوتی به فعالیت مشغول هستند.

از مهم‌ترین این مناطق در کشورهای صنعتی می‌توان به بندر هامبورگ در آلمان، لینز در اتریش، مارسی در فرانسه، روتردام در هلند، سانفرانسیکو، نیامی و نیویورک در آمریکا و نیز ناپل در ایتالیا و شائون در ایرلند نام برد. در کشورهای جهان سوم مشهورترین این مناطق عبارتند از سنگاپور، هنگ‌کنگ، کولون در پاناما، کائوهسیونگ در تایوان و این‌سینون در کره‌جنوبی، کاندالا و سانتاکروز در هندوستان و جبل‌علی واقع در امارات متحده عربی.

پیش از سال ۱۹۶۶ تنها منطقه آزاد تجاری در سطح قاره آسیا را می‌توان منطقه آزاد تجاری کاندالا در هندوستان نام برد. طی سال‌های (۱۹۷۰– ۱۹۶۶) در منطقه آزاد تجاری در کائوهسیونگ تایوان و باتان در فیلیپین تأسیس گردید. طی سال‌های (۱۹۷۵– ۱۹۷۱) نیز ۱۵ منطقه آزاد در پنج کشور آسیایی ایجاد گردید که از این تعداد ۹ منطقه تنها در کشور مالزی و در کشورهای کره‌جنوبی و تایوان نیز هر یک دو منطقه و همچنین در هندوستان و اندونزی یک منطقه ایجاد گردیده بود. رشد سریع ایجاد مناطق آزاد تجارت باعث گردید که در اوایل دهه ۸۰ میلادی نیز ۱۹ منطقه آزاد تجاری در کشورهای مالزی، بنگلادش، سریلانکا، فیلیپین و تایلند به‌وجود آیند.

۵. دیدگاه‌های نظری ایجاد مناطق آزاد

دیدگاه‌های نظری حاکم بر ایجاد مناطق آزاد همان چالش‌هایی هستند که در گزینش استراتژی توسعه در مورد کشورهای درحال توسعه از آن بحث می‌شود. در ادامه، پشتوانه نظری ایجاد مناطق آزاد در کشورهای درحال توسعه عنوان خواهد شد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

۵-۱. بکارگیری استراتژی توسعه صادرات به جای استراتژی جایگزینی واردات

جایگزین‌کردن تولید داخلی به جای کالای وارداتی را استراتژی جایگزینی واردات می‌گویند. این استراتژی توسعه در فاصله زمانی دو جنگ جهانی و تا اوایل سال‌های دهه ۱۹۶۰ شکل گرفت. دو جنگ مخرب و رکود اقتصادی سال‌های دهه ۱۹۳۰ ادامه روند واردات کالاهای صنعتی برای کشورهای درحال توسعه را با دشواری مواجه ساخت و حتی در مواردی ناممکن گردانید، زیرا از یک سو درآمدهای ارزی کشورهای درحال توسعه که ناشی از صدور مواد اولیه بود کاهش یافت و از سوی دیگر کشورهای توسعه‌یافته درگیر جنگ قادر به صدور کالاهای صنعتی خود نبودند (سرلک، ۱۳۷۴).

شرایط فوق و برانگیخته‌شدن احساسات ناسیونالیستی و ملی‌گرایی تا پایان دهه ۱۹۵۰ به نوعی به استراتژی بی‌نیازی و خودکفایی ختم گردید که در محافل علمی و دانشگاهی استراتژی جایگزینی واردات نام گرفت، اما شکست نسبی برنامه‌ها و سیاست‌های اقتصادی و صنعتی در کشورهای توسعه‌نیافته از یک سو و تغییر ماهیت در استراتژی خودکفایی کشورهای انقلابی آسیا، آفریقا و آمریکای‌لاتین از سوی دیگر صحت و اعتبار شیوه‌های توسعه‌ای را که مدافع انزواطلبی اقتصادی بود مورد تردید جدی قرارداد و بدنبال الگوی دیگری در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ الهام‌بخش کشورهای درحال توسعه گردید که استراتژی توسعه صادرات نام گرفت. در این رهگذر منطقه آزاد ابزاری است (به باور بسیاری ازمتفکران اقتصادی) که می‌تواند صدمات ناشی از دوران گذار را برای اقتصاد این کشورها کاهش دهد و آنها را در ایجاد هماهنگی تدریجی با اقتصاد جهانی با صدمات کمتری مواجه سازد.

۵-۲. بکارگیری استراتژی استفاده از اصل برتری‌های نسبی

تئوری برتری نسبی مبتنی براین اصل است که هر کشور باید به تولید آن کالا مبادرت ورزد که در آن از برتری برخوردار است، زیرا کالاها را به بهای ارزان‌تر نسبت به سایر کشورها عرضه می‌کند. نظریه برتری که توسط ریگاردو اقتصاددان مشهور انگلیسی بیان گردید سال‌هاست که دیدگاه نظری حاکم بر تجارت بین‌الملل را شامل می‌گردد. به عقیده بسیاری از اقتصاددانان منطقه آزاد ابزاری است که کشورهای درحال توسعه می‌توانند با بکارگیری نیروی‌انسانی ارزان و نیز مواد اولیه و کالاهای واسطه و ترویج تجارت آزاد در چنین مناطقی از اصل برتری نسبی بهره‌مند شوند و روند توسعه اقتصادی خویش را سرعت بخشند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

۵-۳. بکارگیری استراتژی تجارت خارجی به عنوان عامل محرکه توسعه

تحولات اقتصادی جهان پس از جنگ جهانی دوم تجربه کشورهای توسعه‌یافته امروزی در قرن ۱۹ و نیمه اول قرن ۲۰ و نیز کشورهای تازه صنعتی‌شده طی سه دهه اخیر نشان داد که تجارت خارجی می‌تواند محرک و عامل توسعه باشد. به ویژه در دنیای اقتصادی امروز که تغییرات و تحولات تکنولوژی به اندازه‌ای سریع و چشمگیر است که هیچ کشوری به تنهایی قادر به تولید همه چیز برای همه نیست و توسعه بدون همیاری و بهره‌گیری از داد و ستد با دیگران اتفاق نخواهد افتاد. همچنین، از آنجایی که یکی از راه‌های بسط تجارت خارجی، بکارگیری ابزار منطقه آزاد است، بنابراین بسیاری از اقتصادانان استفاده از این ابزار را مفید تلقی می‌کنند.

٦. مطالعات داخلی و خارجی

هامادا (۱۹۷۴) نخستین چارچوب نظری را برای تجزیه و تحلیل مفهوم اقتصادی منطقه آزاد گمرکی ارائه نمود. منطقه‌ای که مأموریتش معافیت گمرکی به منظور جذب سرمایه‌گذاران خارجی است. وی مدل هکشر - اوهلین[1] را در تجارت خارجی در نظر گرفته است. در این مدل با فرض مستقر نبودن صنایع داخلی در این مناطق موفقیت مناطق آزاد منوط به سرمایه‌گذاری خارجی است. هامادا نتیجه گرفت که شرکت‌ها در منطقه‌ای سرمایه‌گذاری می‌کنند که مایل به پذیرش بازده سرمایه کمتر از اقتصاد داخلی باشند. وی نشان داد که حرکت سرمایه‌های خارجی به منطقه پردازش صادرات رفاه اقتصادی کشور میزبان را کاهش می‌دهد، هدف مدل وی تعیین اشتغال و آثار رفاهی ایجاد مناطق آزاد بود.

وار (۱۹۸۹- ۱۹۸۳) نیز در مطالعات خود انواع پیوندها و ارتباطات مفید مناطق آزاد با اقتصاد داخلی را مورد توجه قرارداد. بطوری که این پیوندها را می‌توان در دو دسته پیوندهای فراز[2] و نشیب[3] طبقه‌بندی نمود. نخستین نوع این پیوندها شامل استفاده از مواد خام داخلی و همکاری بنگاه‌های داخلی، ترویج تولیدات صنعتی، فرصت‌های اشتغال، انتقال دانش تکنولوژی و توسعه منطقه‌ای می‌باشد. بنگاه‌های داخلی برای تولید کالاهای صادراتی از سه نوع داده استفاده می‌نمایند: داده‌های واسطه‌ای، کالاهای سرمایه‌ای و نیروی‌کار. پیوندهای فراز نه تنها قیمت کالاهای واسطه‌ای موجود را افزایش می‌دهند بلکه برای کالاهای تولید شده داخلی تقاضا ایجاد می‌نماید، بنابراین نوع دوم پیوند مناطق آزاد با اقتصاد داخلی یعنی پیوندهای نشیب در قالب فروش بخشی از تولیدات مناطق آزاد به بازار داخلی صورت می‌گیرد. همچنین، براساس تحقیقات کاربردی ارادونا اگارول (۲۰۰۵) که عملکرد مناطق پردازش صادرات را در منطقه

1. Heckscher Ohlin
2. Backward Linkage
3. Forward Linkage

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

شمال آسیا (هند، سریلانکا و بنگلادش) مقایسه می‌نماید دو شاخص عملکرد مناطق پردازش صادرات یعنی عملکرد صادرات و مشارکت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کانون توجه قرار گرفته است. اهداف اولیه تحقیق در سه مرحله ذیل مورد بررسی قرار گرفته است:

– بررسی روند سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی مناطق پردازش صادرات میان سه کشور شمال آسیا

– تجزیه و تحلیل عملکرد صادرات مناطق پردازش صادرات این کشورها با بکاربردن شاخص‌های گوناگون

– بررسی عوامل تعیین‌کننده عملکرد صادرات و سرمایه‌گذاری در این مناطق

سؤال اساسی این تحقیق بر این مسأله استوار است که چه عواملی موفقیت مناطق پردازش صادرات را تعیین می‌نماید؟ بر اساس نتایج این مطالعه، مناطق پردازش صادرات از موقعیت بهتر و جدیدتر، زیرساخت‌های کارامد، امتیازات مالی عمومی، امتیازات غیرمالی به بنگاه‌ها، معافیت از پرداخت حقوق و عوارض گمرکی سود می‌برند. این عوامل فضای سرمایه‌گذاری مناسبی را تأمین می‌نمایند و عامل مهمی در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در مناطق بوده و در کاهش هزینه‌های صادرات و افزایش مزایای رقابتی بنگاه‌ها مؤثر می‌باشد. بنابراین، عملکرد این مناطق در جذب سرمایه‌گذاری و توسعه صادرات رقابتی ارتباط مستقیمی با موارد ذیل دارد:

– موقعیت مناطق شامل توسعه‌یافتگی منطقه، مجاورت منطقه به بنادر، فرودگاه و شهرهای بزرگ، درجه توسعه‌یافتگی کشور، هزینه نیروی‌کار و دسترسی به مواد خام

– امکانات زیربنایی شامل آب، برق، انبار، گاز، ایستگاه پلیس و آتش‌نشانی و بانک‌ها، زیرساخت‌های خارج از منطقه شامل امکانات حمل‌ونقل به منطقه، جاده‌های صنعتی به منطقه، امکانات بندری، زیرساخت‌های اجتماعی درون منطقه شامل منازل مسکونی، مدارس، بیمارستان‌ها و امکانات تفریحی

– کیفیت حکومت منطقه شامل بوروکراسی کارامد، سرویس‌های اقتصادی، ساختار قوانین و مقررات شفاف و آشکار

– سیاست امتیازات دولتی: امتیازات مالی شامل واردات موادخام، داده‌های واسطه‌ای، کالاهای سرمایه‌ای آزاد از حقوق و عوارض گمرکی و معافیت درآمد مالیاتی. انگیزه‌های غیرمالی شامل تخفیف در قوانین صنعتی‌شدن از قبیل قوانین نیروی‌کار

بر اساس مطالعات انجام گرفته در ایران در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی فاضل (۱۳۷۱) در پژوهش خود تحت عنوان "نقش مناطق آزاد تجاری در جلب سرمایه‌های خارجی" سه منطقه آزاد تجاری کیش، قشم و چابهار را مورد بررسی قرار داده است و نتایج ذیل را از این پژوهش استخراج نموده است:

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

– منطقه آزاد کیش می‌بایست بر اساس مدل سیاحتی- تجاری با تأکید بر جنبه‌های سیاحتی برای توسعه و سرمایه‌گذاری معرفی گردد.

– منطقه آزاد قشم مدل صنعتی- تجاری با تأکید بر محور قرارگرفتن فعالیت‌های صنعتی مطرح شود.

– برای منطقه آزاد چابهار، مدل تجاری- صنعتی که تجارت نقش اساسی را در توسعه منطقه ایفاء خواهد نمود مورد توجه قرار گیرد.

– در انتخاب سرمایه‌گذاران خارجی نهایت دقت به عمل آید تا افرادی انتخاب شوند که دانش و تجربه فنی خود را به منطقه منتقل و آموزش‌های لازم را در اختیار بگذارند.

– تکنولوژی منتقل شده می‌بایست به‌گونه‌ای انتخاب شود که به تدریج درون‌زا گردد و متکی به تکنولوژی ملی شود در چنین شرایطی سرمایه‌گذاری مشترک می‌تواند راه‌حل مناسبی برای این منظور باشد.

همچنین، برای مناطق آزاد سه‌گانه دهه ۷۰ در ایران سرلک (۱۳۷۴) در پایان‌نامه خود تحت‌عنوان "ارزیابی صحت مکان‌یابی مناطق آزاد تجاری – صنعتی ایران" سه منطقه آزاد کیش، قشم و چابهار و همچنین شهرستان‌های بندرعباس، بوشهر، بندرانزلی و ساری را مورد مطالعه قرار داده است. بر اساس فروض تحقیق مناطق آزاد کیش، قشم و چابهار جزء مناطقی که با روش علمی مکان‌یابی به عنوان مکان‌های مناسب جهت ایجاد مناطق آزاد تجاری و صنعتی انتخاب شدند نمی‌باشند. بر اساس این تحقیق شهرستان‌های بندرعباس، بوشهر، انزلی و ساری به عنوان مکان‌های مستعد و مناسب جهت ایجاد مناطق آزاد تجاری و صنعتی معرفی شده‌اند. در زمینه عوامل بازدارنده سرمایه‌گذاری، کریمی (۱۳۷۶) در تحقیقی تحت‌عنوان "بررسی موانع جذب سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد کیش به مطالعه و بررسی مشکلات و موانع منطقه آزاد کیش" در جذب سرمایه پرداخته است. در این تحقیق، منظور از سرمایه‌گذاری امکان سرمایه‌گذاری توسط هر دو گروه خارجی و داخلی است و منظور از موانع جذب سرمایه‌گذاری هر عاملی که روند تشکیل و توسعه سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد کیش را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. محقق بر اساس این پژوهش به این نتیجه می‌رسد که در منطقه آزاد کیش با وجود نشانه‌هایی از رونق فعالیت‌های زیربنایی، توسعه صنعت و تجارت این منطقه دارای مشکلات و موانع مختلفی جهت جذب سرمایه می‌باشد.

حسینی (۱۳۷۸) در زمینه ارزیابی عملکرد مناطق آزاد ایران براساس تحلیل هزینه - فایده مطالعه موردی چابهار با استفاده از روش تحلیل توصیفی ضمن اشاره به مشخصه‌های خاص مناطق آزاد به هزینه‌ها و فواید ایجاد این مناطق در کشور میزبان پرداخته است. از جمله این هزینه‌ها می‌توان به هزینه‌های عمرانی، هزینه فرصت نیروی‌کار، هزینه پرداخت سوبسید و امتیازات و مشوق‌های واگذاری به بنگاه‌ها، هزینه‌های اداری و همچنین برخی از فواید ایجاد این مناطق در کشور از جمله توسعه صادرات و کسب درآمد ارزی، انتقال تکنولوژی، اشتغال‌زایی، اجاره کارخانجات، منافع حاصل از بکارگیری موادخام داخلی و درآمدهای

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

مالیاتی اشاره نمود. نتیجه تحقیق که با الهام از الگوی تحلیل هزینه – فایده منطقه آزاد جاکارتا در اندونزی است آن است که می‌توان نرخ بازده مثبت و قابل‌قبولی برای عملکرد منطقه آزاد چابهار بدست آورد. در خصوص صادرات غیرنفتی براساس مطالعات وفاداری (۱۳۷۹) تحت‌عنوان "نقش مناطق آزاد تجاری– صنعتی در توسعه صادرات غیرنفتی ایران" مناطق آزاد تجاری – صنعتی بویژه در کشورهای درحال توسعه امکانات جدیدی را برای افزایش صادرات فراهم می‌آورد که سبب ایجاد اشتغال شده و انتقال تکنولوژی و سرمایه‌گذاری خارجی را به همراه داشته و موجب افزایش درآمد ملی و درآمدهای ارزی می‌شود. براساس شواهد و اطلاعات موجود،کشورها از ایجاد مناطق آزاد بهره لازم را کسب نکرده است. همچنین، عدم سرمایه‌گذاری دولت در بخش امکانات و تأسیسات زیربنایی، فراهم‌نبودن شرایط مناسب برای سرمایه‌گذاران وجذب سرمایه‌های خارجی، فقدان سیاست‌های کلان اقتصادی و ارزی متناسب با مناطق آزاد و فقدان نیروی‌کار ارزان بوده است. همچنین عدم ثبات سیاسی و اقتصادی و تضمین سرمایه در مناطق آزاد را می‌توان از موانع اصلی جذب سرمایه خارجی به حساب آورد. کریمی امیری در زمینه ظرفیت مناطق آزاد تجاری (۱۳۸۱) در پایان‌نامه خود تحت‌عنوان "بررسی ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل مناطق آزاد تجاری ایران جهت تحقق راهبرد توسعه صادرات" فرضیاتی را مورد آزمون قرار داده است. نتایج حاکی از آن است که انتخاب نامناسب این مناطق از لحاظ موقعیت جغرافیایی، مدیریت نامناسب ملی، منطقه‌ای و سازمانی، محدودیت، نارسایی و نامشخص‌بودن پاره‌ای از قوانین و مقررات مربوط به این مناطق و عدم وجود و کمبود اعتبارات جهت امکانات زیربنایی و خدماتی مناسب و زیرساخت‌های پیشرفته در مناطق آزاد ایران موجب عدم موفقیت این مناطق در زمینه توسعه صادرات گردیده است.

۷. نمونه‌گیری تحقیق

در اغلب تحقیقات تلاش می‌شود که نتایج با زمان و هزینه محدود و معینی بدست آید، یعنی این دو محدودیت را همیشه مدنظر قرار می‌دهیم. یکی از راه‌های دسترسی به این هدف، بهره‌گیری از علم آمار و فن نمونه‌گیری می‌باشد. شیوه‌های نمونه‌گیری نسبت به مسائل مورد بررسی متفاوت است و برای هر مسأله‌ای بنا بر شرایط مکانی و زمانی خاص نوع خاصی از نمونه‌گیری می‌بایست انجام شود، بنابراین در این تحقیق نیز از تمام شرکت‌ها و مؤسسه‌های سرمایه‌گذار و در منطقه آزاد اروند که جامعه آماری را تشکیل می‌دهند نمونه‌گیری انجام می‌شود.

روش نمونه‌گیری بکارگرفته شده در این تحقیق نمونه‌گیری در دسترس می‌باشد. هر چند شیوه‌های نمونه‌گیری احتمالی نظیر نمونه‌گیری تصادفی ساده، سیستماتیک و طبقه‌ای نسبت به شیوه‌های غیراحتلالی نظیر در دسترس ارجحیت دارند، بنابراین با توجه به شرایط موجود و ماهیت موضوع از این نمونه‌گیری

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

استفاده شده است. در تحقیق حاضر، جامعه آماری تمام سرمایه‌گذاران بالفعل و بالقوه و مدیریت‌های واحدهای اقتصادی مستقر در منطقه آزاد اروند که بالغ بر ۸۰۰ نفر می‌باشد. به عبارت دیگر، جامعه آماری شامل کلیه سرمایه‌گذاران داخلی (در بخش‌های تولیدی، صنعتی، خدماتی و تجاری) موجود در منطقه اروند می‌باشند. حجم نمونه به جزئی از جامعه آماری گفته می‌شود که معرف و نمایای جامعه است و مبنای محاسبه قرار می‌گیرد. با عنایت به تعداد واحدهای مستقر فعال در منطقه آزاد اروند که بالغ بر ۸۰۰ نفر بر اساس فرمول کوکران و جامعه آماری مشخص بدست آمد:

ضریب اطمینان ۹۵ درصد

حجم جامعه آماری N=۸۰۰

P=q=/5

$$n = \frac{Nz^2pq}{Nd^2 + z^2pq} = \frac{800 * 3.8416 * .5 * .5}{800 * .01 + 3.8416 * .5 * .5} = 85 \quad (۱)$$

۸. روایی و اعتبار شاخص‌های بکار رفته در تحقیق

۸-۱. قابلیت اعتماد و اعتبار ابزار اندازه‌گیری (پایایی و روایی)

قابلیت اعتماد (پایایی)[1] و همچنین اعتبار (روایی)[2] یک پرسشنامه یا ابزار اندازه‌گیری از موضوعات بسیار مهم در امر جمع‌آوری اطلاعات و مشاهدات می‌باشد که متأسفانه گاهی مورد غفلت قرار می‌گیرد که در صورت عدم توجه به این دو مقوله بسیار مهم اعتبار پژوهش بطور کلی زیرسؤال بوده و از نظر علمی نمی‌توان نتایج تحقیق را به دیگر موارد مشابه تعمیم داد که در ذیل به توضیح این دو مقوله می‌پردازیم:

۸-۱-۱. روش آلفای کرونباخ

یکی دیگر از روش‌های محاسبه قابلیت اعتماد استفاده از فرمول کرونباخ است. این روش برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه‌ها یا آزمون‌هایی که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کند بکار می‌رود. در این‌گونه ابزارها پاسخ هر سؤال می‌تواند مقادیر عددی مختلفی را اختیار کند. برای محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ابتدا باید واریانس نمره‌های هر زیرمجموعه سؤال‌های پرسشنامه (یا زیر آزمون) و واریانس کل را محاسبه نمود. سپس، با استفاده از فرمول زیر مقدار ضریب آلفا را محاسبه کرد.

$$r_a = \frac{j}{j-1}\left(1 - \frac{\sum s_j^2}{s^2}\right) \quad (۲)$$

1. Reliability
2. Validity

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

که در آن:

J= تعداد زیرمجموعه سؤال‌های پرسشنامه یا آزمون

s_j^2 = واریانس زیر آزمون J ام

S^2= واریانس کل آزمون

به عنوان مثال، اگر پرسشنامه دارای سه زیرمجموعه سؤال باشد، بطوری که واریانس هر زیرمجموعه به ترتیب ۶، ۴ و ۷ بوده و واریانس کل برابر با ۳۲ باشد مقدار ضریب آلفای کرونباخ با استفاده از فرمول یاد شده بصورت زیر بدست می‌آید:

$$r_a = \frac{3}{2}\left(1-\frac{17}{32}\right) = 0.8 \qquad (۳)$$

مقدار صفر این ضریب نشان‌دهنده عدم قابلیت اعتماد و ۱+ نشان‌دهنده قابلیت اعتماد کامل است.

جدول ۱. ضریب بدست آمده آلفای کرونباخ برای شاخص‌های تعیین شده

شاخص	۱	۲	۳	۴	۵	۶
تعداد گویه	۱۲	۱۲	۱۲	۸	۷	۸
ضریب آلفا رونباخ	۵۸	.۷۵	.۸۹	.۹۳	.۸۷	.۷۴

مأخذ: نتایج تحقیق.

فرض ۱. فقدان و کمبود امکانات زیربنایی اولیه و خدمات عمومی مناسب و زیرساخت‌های پیشرفته در منطقه آزاد اروند مانع جذب سرمایه‌گذاری در این منطقه شده است.

جدول ۲. نظر پاسخگویان در مورد وجود امکانات زیر بنایی اولیه و خدمات عمومی در منطقه آزاد اروند

		فراوانی	درصد	درصد تجمعی
وجود امکانات زیر بنایی	کم	۶۴	۷۵/۳	۷۵/۳
	متوسط	۱۹	۲۲/۴	۹۷/۶
	زیاد	۴	۲/۴	۱۰۰
جمع کل		۸۵	۱۰۰	

مأخذ: نتایج تحقیق.

همانطور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود اغلب پاسخگویان یعنی قریب به ۶۴ نفر به میزان ۷۵ درصد کل معتقدند که امکانات زیربنایی اولیه و خدمات عمومی مناسب در منطقه آزاد اروند وجود ندارد. در این میان، تنها کمتر از ۴ درصد از پاسخگویان به وجود امکانات مناسب زیربنایی

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

اشاره نموده‌اند که خود نشان‌دهنده عدم رضایت مدیریت‌های واحد اقتصادی مستقر از وضعیت موجود امکانات زیربنایی است.

آزمون فرضیه: با توجه به سطح موجود داده‌های بدست آمده در جدول فوق مناسب‌ترین آماره جهت آزمون فرض آماری خی- دو می‌باشد، زیرا خی- دو محاسبه شده در جدول برابر ۷۲/۴۴۷[a] بوده و P-Value بدست آمده در سطح معناداری ۹۹ درصد مورد تأیید است. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود که دلیل مستدلی جهت رد فرضیه محقق وجود ندارد و فرض عدم وجود امکانات زیربنایی به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند با احتمالی صحت ۹۹ درصد از نظرآماری اثبات می‌شود.

۹. زیرساخت‌های پیشرفته

جدول ۳. نظر پاسخگویان در مورد وجود زیرساخت‌های پیشرفته در منطقه آزاد اروند

		فراوانی	درصد	درصد تجمعی
وجود زیرساخت‌های پیشرفته	کم	۴۵	۵۲/۹	۵۲/۹
	متوسط	۳۶	۴۲/۴	۹۵/۳
	زیاد	۴	۴/۷	۱۰۰
جمع		۸۵	۸۵	۱۰۰

مأخذ: نتایج تحقیق.

همانطور که در جدول (۳) به خوبی قابل مشاهده است ۴۵ نفر از پاسخگویان یعنی ۵۲ درصد اظهار داشته‌اند که زیرساخت‌های درخور و مناسبی در منطقه وجود ندارد، در حالی‌که ۳۶ نفر یعنی ۴۲ درصد از پاسخگویان زیرساخت‌های پیشرفته منطقه را در حد متوسط ارزیابی نموده‌اند و تنها حدود کمتر از ۴ درصد این زیرساخت‌ها را مناسب ارزیابی نموده‌اند.

آزمون فرضیه: با توجه به سطح موجود داده‌های بدست آمده در جدول فوق مناسب‌ترین آماره جهت آزمون فرض آماری خی- دو می‌باشد، زیرا خی- دو محاسبه شده در جدول برابر ۳۲/۷۷۶[a] بوده و P-Value بدست آمده در سطح معناداری ۹۹ درصد مورد تأیید است. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود که دلیل مستدلی جهت رد فرضیه محقق وجود ندارد و فرض عدم وجود زیرساخت‌های پیشرفته به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند با احتمالی صحت ۹۹ درصد از نظرآماری اثبات می‌شود.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

جدول ٤. نظر پاسخگویان در مورد عدم سرمایه‌گذاری سازمان‌ها و مؤسسات سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند

		فراوانی	درصد	درصد تجمعی
میزان سرمایه‌گذاری	زیاد	۶	۷/۱	۷/۱
مؤسسات و سازمان‌های	متوسط	۵	۵/۹	۱۲/۹
دولتی	کم	۷۴	۷۸/۱	۱۰۰
جمع		۸۵	۸۵	۱۰۰

مأخذ: نتایج تحقیق.

فرض۲: عدم سرمایه‌گذاری سازمان‌ها و مؤسسات سرمایه‌گذاری وابسته به دولت در این منطقه مانعی در جذب سرمایه‌گذاری این منطقه است. نتایج مورد مشاهده در جدول (۴) نشان می‌دهد که ۷۴ نفر از پاسخگویان یعنی معادل ۸۷ درصد از آنها اعتقاد دارند که سرمایه‌گذاری مناسبی از سوی سازمان‌های دولتی منطقه انجام نشده است و همچنین ۵ نفر معادل ۶ درصد این سرمایه‌گذاری را در حد متوسط ارزیابی نموده‌اند و تنها ۶ نفر یعنی حدود ۶ درصد از پاسخگویان از سرمایه‌گذاری سازمان‌های دولتی در منطقه رضایت دارند.

آزمون فرضیه: با توجه به سطح موجود داده‌های بدست آمده در جدول فوق مناسب‌ترین آماره جهت آزمون فرض آماری خی- دو می‌باشد، زیرا خی- دو محاسبه شده در جدول برابر ۱/۱۰۴E۲[a] بوده و P-Value بدست آمده در سطح معناداری ۹۹ درصد مورد تأیید است. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود که دلیل مستدلی جهت رد فرضیه محقق وجود ندارد و فرض عدم سرمایه‌گذاری سازمان‌های دولتی در منطقه به عنوان یکی از موانع تأثیرگذار بر سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند با احتمالی صحت ۹۹ درصد از نظرآماری اثبات می‌شود.

فرض ۳: عدم صراحت‌های قانونی، محدودیت، نارسایی و فقدان پویایی پاره‌ای از قوانین و مقررات در ارتباط با جذب سرمایه‌های خارجی در منطقه آزاد اروند مانع جذب سرمایه‌گذاری در این منطقه شده است.

جدول۵. نظر پاسخگویان در مورد میزان صراحت قانونی، محدودیت نارسایی و فقدان قوانین و مقررات مرتبط با جذب سرمایه‌گذاری خارجی

		فراوانی	درصد	درصد تجمعی
صراحت قوانین و	زیاد	۱۴	۱۶/۵	۱۶/۵
مقررات مرتبط با جذب	متوسط	۲۴	۲۸/۲	۴۴/۷
سرمایه‌گذاری خارجی	کم	۴۷	۵۵/۳	۱۰۰
جمع		۸۵	۸۵	۱۰۰

مأخذ: نتایج تحقیق.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

در جدول (۵) مشاهده می‌کنید که ۴۷ نفر معادل با ۵۵ درصد پاسخگویان میزان صراحت قوانین و مقررات مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی را در منطقه کم ارزیابی کرده‌اند، در حالی‌که ۲۴ نفر از پاسخگویان یعنی ۲۸ درصد آن را متوسط ارزیابی نموده و تنها ۱۴ نفر معادل با ۱۶/۵ درصد صراحت موجود در قوانین و مقررات را خوب توصیف نموده‌اند.

آزمون فرضیه: با توجه به سطح موجود داده‌های بدست آمده در جدول فوق مناسب‌ترین آماره جهت آزمون فرض آماری خی- دو می‌باشد، زیرا خی- دو محاسبه شده در جدول برابر ۲۰/۲۱۲[a] بوده و P-Value بدست آمده در سطح معناداری ۹۹ درصد مورد تأیید است. بنابراین، نتیجه گرفته می‌شود که دلیل مستدلی جهت رد فرضیه محقق وجود ندارد و فرض عدم صراحت قوانین و مقررات موجود به عنوان یکی از موانع سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند با احتمالی صحت ۹۹ درصد از نظرآماری اثبات می‌شود.

فرض٤: عدم معرفی مناسب مزایای سرمایه گذاری در این منطقه مانعی در جذب سرمایه‌گذاری در این منطقه است.

جدول ٦. نظر پاسخگویان در مورد میزان موفقیت معرفی مناسب مزایای سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند

		فراوانی	درصد	درصد تجمعی
معرفی منایب	عالی	۱۸	۲۱/۲	۲۱/۲
مزایای	متوسط	۵۷	۶۷/۱	۸۸/۲
سرمایه‌گذاری	ضعیف	۱۰	۱۱/۸	۱۰۰
جمع		۸۵	۸۵	۱۰۰

مأخذ: نتایج تحقیق.

نتایج بدست آمده در جدول (۶) حاکی از آن است که ۱۸ نفر معادل با ۲۱/۲ درصد از پاسخگویان معرفی مناسب مزایای منطقه را عالی توصیف نموده‌اند، در حالی‌که ۵۷ نفر یعنی ۶۷/۱ درصد از پاسخگویان نحوه اطلاع‌رسانی و معرفی مزایای سرمایه‌گذاری در منطقه را متوسط ارزیابی نموده‌اند و حدود کمتر از ۱۱ درصد از پاسخگویان آن را ضعیف توصیف کرده‌اند.

آزمون فرضیه: با توجه به سطح موجود داده‌های بدست آمده در جدول فوق مناسب‌ترین آماره جهت آزمون فرض آماری خی- دو می‌باشد، زیرا خی- دو محاسبه شده در جدول برابر ۴۴/۶۳۵[a] بوده و P-Value بدست آمده در سطح معناداری ۹۹ درصد مورد تأیید است، زیرا فرضیه ما یک فرضیه یک دنباله بوده و نتایج جدول عکس حدس علمی محقق را نشان داده است. بنابراین،

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

نتیجه گرفته می‌شود که دلیل مستدلی جهت رد فرضیه صفر وجود ندارد و فرضیه عدم معرفی مزایای منطقه به عنوان یکی از موانع سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند با احتمالی صحت ۹۹ درصد از نظرآماری رد می‌شود.

فرض۵: مکان‌یابی صحیح در انتخاب بخشی از شهرهای خرمشهر وآبادان به عنوان منطقه آزاد که شامل مکان‌یابی جغرافیایی و اقتصادی است باعث افزایش جذب سرمایه‌گذاری در این منطقه شده است.

جدول ۷. نظر پاسخگویان در مورد مکان‌یابی مناسب جغرافیایی و اقتصادی شهرهای آبادان و خرمشهر به عنوان منطقه آزاد اروند

		فراوانی	درصد	درصد تجمعی
مکان‌یابی مناسب جغرافیایی و اقتصادی منطقه	عالی	۱۵	۱۷/۶	۱۷/۶
	متوسط	۶۶	۷۷/۶	۹۵/۳
	ضعیف	۴	۴/۷	۱۰۰
جمع		۸۵	۸۵	۱۰۰

مأخذ: نتایج تحقیق.

همانطور که در جدول (۷) مشاهده می‌شود قریب به ۱۵ نفر معادل ۱۷ درصد از پاسخگویان مکان‌یابی صورت گرفته جهت منطقه را عالی ارزیابی نموده‌اند، در حالی‌که ۶۶ نفر معادل ۷۷/۶ درصد این مکان یابی را متوسط و کمتر از ۵ درصد آن را ضغیف ارزیابی نموده‌اند.

آزمون فرضیه: با توجه به سطح موجود داده‌های بدست آمده در جدول فوق مناسب‌ترین آماره جهت آزمون فرض آماری خی- دو می‌باشد، زیرا خی- دو محاسبه شده در جدول برابر ۷۷/۲۴۷[a] بوده و P-Value بدست آمده در سطح معناداری ۹۹ درصد مورد تأیید است، زیرا فرضیه ما یک فرضیه یک دنباله بوده و نتایج جدول عکس حدس علمی محقق را نشان داده است. بنابراین نتیجه گرفته می‌شود که دلیل مستدلی جهت رد فرضیه صفر وجود ندارد و فرضیه عدم مکان‌یابی مناسب یکی از موانع سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند با احتمالی صحت ۹۹ درصد از نظرآماری رد می‌شود.

۱۰. نتیجه‌گیری

منطقه آزاد ابزاری است که می‌تواند صدمات ناشی از دوران گذار را برای اقتصاد کشورها کاهش دهد و آنها را در ایجاد هماهنگی تدریجی با اقتصاد جهانی با صدمات کمتری مواجه سازد. همچنین ایجاد و توسعه مناطق آزاد تجاری می‌تواند به عنوان یک خط‌مشی سریع و راهی میانبر برای تحقق اهداف چون جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی و صنعتی‌شدن سریع به منظور توسعه صادرات غیرنفتی مورد استفاده قرار گیرد، بر این اساس این راهبرد منطقه آزاد اروند به عنوان بزرگترین

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

منطقه آزاد ایران (بعد از منطقه آزاد قشم) با وسعت ۱۷۲۰۰ هکتار در سال ۱۳۸۲با اهداف اساسی فوق تصویب شد، اما با نگاهی به آمارهای موجود از شروع ۵ سال از فعالیت این منطقه شاهد عدم موفقیت نسبی آن هستیم، به طوری‌که در دوره زمانی (۱۳۸۸-۱۳۸۰) یعنی در دوره برنامه‌های سوم و چهارم توسعه سهم میزان سرمایه‌گذاری داخلی منطقه آزاد اروند[1] از کل سرمایه‌گذاری انجام شده در مناطق آزاد کشور تنها ۸ درصد می‌باشد و میزان سرمایه‌گذاری خارجی نیز هنوز محقق نشده است و پروژه‌ها با منشأ سرمایه خارجی در دست مطالعه و بررسی است. علاوه بر این، در طول برنامه چهارم توسعه حدود ۲۰ درصد از شرکت‌های ثبت شده در شهرک‌های صنعتی آبادان و خرمشهر به بهره‌برداری رسیده‌اند که میزان سرمایه‌گذاری آنها حدود ۱۹۵/۷ میلیارد ریال می‌باشد و از تاریخ تأسیس اولین شهرک صنعتی (۱۳۷۰) تا سال ۱۳۸۸ حدود ۱۴ درصد از کل سرمایه‌گذاری شهرک‌های صنعتی پس از تبدیل‌شدن به منطقه آزاد را به خود اختصاص داده است.

شرح	عنوان	(۱۳۷۰-۱۳۸۸)	(۱۳۸٤-۱۳۸۸)
شهرک‌های صنعتی	میزان کل سرمایه‌گذاری انجام شده (میلیارد ریال)	۱۴۱۳	۱۹۵/۷
	واحدهای مستقر	۳۲۳	۱۰۰
	واحدهای بهره‌برداری شده	۱۳۶	۲۰
	اشتغالزایی	۴۸۱۴	
خارج ا ز شهرک‌های صنعتی	میزان کل سرمایه‌گذاری انجام شده (میلیارد ریال)	۵۳۴۷	
	واحدهای مستقر	۲۱۴۸	
	اشتغال‌زایی	۴۶۳۲	
	واحدهای بهره‌برداری شده	۷۰	
کل منطقه آزاد	میزان کل سرمایه‌گذاری انجام شده (میلیارد ریال)	۶۷۶۰	
	واحدهای مستقر	۲۴۷۱	
	واحدهای بهره‌برداری شده	۲۰۶	
	اشتغال‌زایی	۹۴۴۶	

* براساس آمار در پایان سال ۱۳۸۸.

به ترتیب حدود ۸۰ و ۵۰ درصد از سرمایه‌گذاری و اشتغال موجود در این منطقه مربوط به صنایع بزرگ خارج از شهرک‌های صنعتی می‌باشد که عمدتاً قبل از تبدیل‌شدن شهرستان‌های آبادان و خرمشهر به منطقه آزاد موجود بوده و در حال فعالیت بوده‌اند و نمی‌توان آن را به عملکرد منطقه آزاد مربوط ساخت.

۱. آمار سرمایه‌گذاری منطقه آزاد اروند مربوط به برنامه سوم و چهارم توسعه نمی‌باشد و کلیه سال‌ها را پوشش می‌دهد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

براساس اطلاعات اخذ شده در زمینه واحدهای بهره‌برداری شده به تفکیک نوع صنعت، واحدهای فعال در زمینه برق و الکترونیک، صنایع شیمیایی و فلزی بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند.

بر اساس گزارش پیشرفت فیزیکی اداره صنایع و معادن در خرداد ۱۳۸۹ تعداد واحدهای مستقر و بهره‌برداری شده منطقه به ترتیب به ۲۴۷۱ و ۲۰۶ واحد افزایش یافته است که رشد ۱۳۳ درصدی و ۱۵۷ درصدی رانسبت به سال ۱۳۸۷ نشان می‌دهد بر اساس آمار اخذ شده تقاضای مؤثر[1] در منطقه به میزان ۳۱۵ واحد صنعتی با اشتغال‌زایی مؤثر ۱۳۴۱۲ نفر است که سهم ۱۲ درصدی از کل واحدهی مستقر در منطقه را به خود اختصاص داده است، به این معنا که تنها ۱/۴واحدهای مستقر پیشرفت فیزیکی قابل‌توجهی داشته‌اند و حدود ۲۱۵۶ واحد صنعتی از پیشرفت کمتر از ۲۰ درصد برخوردارند که ۸۷ درصد ازکل واحدهای مستقرمی‌باشد. بنابراین دربخش صنعت منطقه عملکرد مناسبی نداشته است.

جمعیت شهرستان‌های آبادان و خرمشهر بر اساس آمار سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ حدود ۴۳۴۸۱۶ هزار نفر می‌باشد و نرخ بیکاری در آبادان وخرمشهر به ترتیب ۲۶/۷ و ۲۰ درصد است که نشان‌دهنده عدم موفقیت نسبی منطقه آزاد در زمینه ایجاد اشتغال در این شهرها می‌باشد، بطوری که منطقه آزاد اروند تنها ۲۳ درصد از کل اشتغال ایجاد شده مناطق آزاد کشور در برنامه چهارم توسعه را به خود اختصاص داده است.

در بخش تجارت خارجی در طول برنامه چهارم توسعه میزان سهم صادرات و واردات منطقه آزاد اروند به ترتیب حدود ۴۷ و ۷ درصد می‌باشد که از این نظر رتبه منطقه آزاد اروند بین دیگر مناطق آزاد از نظر صادرات رتبه نخستین و از نظر واردات رتبه دوم را به خود اختصاص داده است.

بر اساس عملکرد سیستم بانکی بر اساس جداول آماری در فصل گذشته مربوط به عملکرد بانک‌های آبادان و خرمشهر در زمینه سپرده و تسهیلات در این دو شهرستان در دوره زمانی (۱۳۸۸-۱۳۸۴)[2] میزان جذب سپرده‌ها در شهرستان آبادان به میزان ۲۵۲۵ میلیون ریال می‌باشد، همچنین میزان تسهیلات رقمی حدود۱۲۴۲ میلیون ریال است. بر اساس مطالعات تجربی مهم‌ترین شاخص عملکرد بانک‌ها در این زمینه شاخص نسبت تسهیلات به سپرده می‌باشد که متأسفانه این شاخص در شهرستان آبادان به میزان ۶۰ درصد است که رقمی بسیار پایین می‌باشد و نشان‌دهنده عملکرد ضعیف اقتصادی در منطقه است.

در شهرستان خرمشهر میزان جذب سپرده‌ها به میزان ۱۲۲۴ میلیون ریال می‌باشد، همچنین میزان تسهیلات رقمی حدود ۱۲۷۲میلیون ریال است. شاخص نسبت تسهیلات به سپرده حدود۹۶ درصد می‌باشد که نسبتاً مناسب می‌باشد. با توجه به مقایسه عملکرد سال‌های نخستین تأسیس مناطق آزاد (۱۳۸۸-۱۳۸۴) با

۱. تقاضای مؤثر و اشتغال مؤثر شامل واحدهای فعال و طرح‌های با پیشرفت فیزیکی بیش از ۲۰درصد است.

۲. پس از تأسیس منطقه آزاد اروند

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

مناطق سه‌گانه کیش، قشم و چابهار (۱۳۷۷-۱۳۷۲) منطقه آزاد اروند از نظر عملکرد متغیرهای اقتصادکلان بسیار ضعیف می‌باشد. سرمایه‌گذاری داخلی به قیمت ثابت سال۱۳۸۳ در منطقه در مقام مقایسه به مناطق سه‌گانه بسیار پایین می‌باشد، بطوری که این متغیر به ترتیب کمتر از ۱۵ و ۱۹ درصد سرمایه‌گذاری داخلی منطقه آزاد کیش و قشم در سال‌های اولیه تأسیس می‌باشد. همچنین سرمایه‌گذاری خارجی در منطقه تاکنون محقق نشده است، در صورتی‌که در سال‌های اولیه تأسیس منطقه کیش، قشم و چابهار به ترتیب ۲۰۸/۴، ۵۳/۸ و ۱۰۸ میلیون دلار سرمایه خارجی جذب کرده‌اند.

سرمایه‌گذاری زیربنایی به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳ در منطقه در مقایسه به مناطق سه‌گانه در سطح پایین می‌باشد، بطوری که این متغیر به ترتیب کمتر از ۴۳ و ۴۶ درصد سرمایه‌گذاری زیربنایی مناطق آزاد کیش و قشم در سال‌های اولیه تأسیس می‌باشد.

درآمد سازمان منطقه آزاد اروند به قیمت ثابت سال ۱۳۸۳ در منطقه در مقایسه به مناطق سه‌گانه نسبتاً پایین می‌باشد، بطوری که این متغیر به ترتیب کمتر از ۴۰ و ۵۰ درصد درآمد سازمان مناطق آزاد کیش و قشم در سال‌های اولیه تأسیس می‌باشد. اشتغال در منطقه در مقایسه با مناطق سه‌گانه بسیار پایین می‌باشد، بطوری که این متغیر به ترتیب کمتر از ۳۰ ، ۱۴ و۶۲ درصد اشتغال‌زایی مناطق کیش، قشم و چابهار در سال‌های اولیه تأسیس می‌باشد.

بنابراین منطقه آزاد اروند در نگاهی کلی تاکنون عملکرد موفقی ارائه نداده است. دلیل این امر را نیز بطور عمده می‌بایست در ساختار قوانین و مدیریت کلان کشور (بخش نرم‌افزاری) و سخت‌افزاری (کمبود امکانات زیربنایی به لحاظ محدودیت سرمایه‌گذاری در این امور و به لحاظ محدودیت سرمایه‌گذاری در این امور و همچنین به لحاظ محدودیت تخصیص اعتبارات دولتی) تا حدودی در مدیریت خود مناطق آزاد جستجو نمود. با توجه به ویژگی‌های منطقه آزاد اروند و پتانسیل‌های بالقوه آن این منطقه دارای چالش‌های بسیاری است و در دستیابی به اهداف پیش‌بینی‌شده (توسعه صادرات غیرنفتی، جذب سرمایه‌گذاری، جذب فناوری و صادرات مجدد) چندان موفق نبوده است. مهم‌ترین نقش مناطق آزاد، ابزار اقتصادی برای ایجاد ارتباط مناسب‌تر با اقتصاد جهانی است و منطقه آزاد اروند با وجود وسعت زیاد نتوانسته است سهم بالایی از تولید، اشتغال و صادرات و جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی را به خود اختصاص دهد.

در تمام کشورهای موفق در زمینه توسعه صادرات صنعتی که ابتدا در مناطق آزاد تعیین شده، زیرساخت‌های لازم با گستردگی مناسب فراهم گردیده است. سپس، فعالیت‌های هدفمند آنها در راستای تقویت برنامه‌های توسعه اقتصادی صنعتی ملی شکل گرفته است. اما در منطقه آزاد اروند همانند سایر مناطق آزاد می‌بایست برای ایجاد زیرساخت‌ها، عمران و آبادانی و حتی اقدامات اجتماعی و رفاهی به اخذ عوارض کالاهای وارد شده اتکا نماید. همچنین، بین دستگاه‌های اجرایی کشور و

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

سازمان‌های مناطق آزاد هیچگونه همکاری ارگانیکی در راستای برپایی و توسعه این مناطق برقرار نشده و به عبارت بهتر، دستگاه‌های اجرایی در سطح ملی و منطقه‌ای از دیدگاه برنامه توسعه هیچ‌گونه وظیفه و مأموریتی را در این زمینه احساس نکرده و حتی در مواردی بسیار در تقابل و تعارض با عملکردهای این مناطق قرارگرفته‌اند. به این ترتیب، منطقه آزاد اروند همچون مرکزی رها شده از مجموع ساختار فعالیت‌های دولت و برنامه‌های اقتصادی آن تنها در اندیشه حفظ بقای خود به مسیری کشیده شدند و دستاوردهایشان تناسبی با مأموریت‌های اصلی و اصولی آنها نداشته است. در چنین شرایطی پس از پنج سال که از تأسیس این مناطق می‌گذرد کار برپایی و احداث زیربناها و ارائه خدمات مناسب به سرمایه‌گذاران همچنان در نیمه راه قرار دارد و طبیعی است که در چنین شرایطی یعنی نبود امکانات مالی، تأسیسات و تسهیلات زیرساختی کافی، عدم وحدت رویه و پشتیبانی مدیریت ملی و روشن‌نبودن جایگاه و نقش این مناطق در برنامه‌های راهبردی توسعه اقتصادی کشور هرگز نمی‌توان انتظاراتی فراتر از عملکردهای کنونی از این مناطق داشت.

علاوه بر مسائل فوق می‌بایست از سازوکار تأمین مالی سرمایه‌گذاری اولیه راه‌اندازی این مناطق به عنوان یکی از علل عدم موفقیت نسبی این مناطق نام برد، زیرا وابسته‌کردن درآمد سازمان‌های مناطق آزاد به واردات کالا موجب ایجاد فشارهای غیرمستقیم برای تبدیل مناطق به سکوهای وارداتی شده و به این صورت نقش مناطق از محل صادرات به محل واردات تغییر می‌کند.

بر اساس تحقیقات کارشناسی، توفیق مناطق آزاد تجاری–صنعتی در جذب سرمایه‌های خارجی و فناوری به چند عامل بستگی دارد که در دو گروه نرم‌افزاری و سخت‌افزاری قابل تقسیم است. در بخش نرم‌افزاری، تدوین قوانین و مقررات روشن و آسان ثبات در قوانین آزادی نقل‌وانتقال سرمایه و ... از اهمیت بیشتری برخوردار است می‌بایست توجه داشت که سرمایه‌گذاران بین‌المللی همواره درصدد کسب سود بیشتر و آزادی عمل گسترده‌تر می‌باشند و هر جا که ضوابط و مقررات دست و پاگیر و پرداخت‌های جانبی (عوارض و حقوق گمرکی، مالیات و...) کمتر و در نتیجه بازده سرمایه‌گذاری بیشتر باشد تمایل به سرمایه‌گذاری نشان می‌دهند در بخش سخت‌افزاری دسترسی به امکانات زیربنایی با حداقل هزینه (امکاناتی از قبیل آب و برق، انرژی، تلفن و ارتباطات جاده‌های دسترسی، فرودگاه، راه‌آهن، اسکله و تجهیزات بندر و...) نیروی‌کار فراوان و ارزان و بازار مصرف قابل‌توجه از عوامل مؤثر در جذب سرمایه‌گذاران است. بر این اساس، در این مقاله متغیرهای تأثیرگذار مشتمل بر ۵ زیرمجموعه ذیل مورد بررسی قرار گرفت:

– فقدان و کمبود امکانات زیر بنایی و زیرساخت‌های پیشرفته
– عدم سرمایه‌گذاری سازمان و مؤسسات دولتی در منطقه
– عدم صراحت‌های قانونی و نارسایی قوانین و مقررات

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

– عدم معرفی مناسب مزایای سرمایه‌گذاری در منطقه

– مکان‌یابی صحیح و مناسب منطقه آزاد اروند

بر اساس آمار استنباطی نتایج بدست آمده از این تحقیق مبین این نکته است که بجز عامل چهارم یعنی عدم معرفی مناسب مزایای سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند سایر فرض‌ها تأیید شده است، بنابراین اطلاع‌رسانی در زمینه سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد اروند مناسب بوده است. همچنین، انتخاب منطقه آزاد اروند به عنوان منطقه آزاد تجاری- صنعتی از مکان‌یابی نادرستی برخوردار نبوده است، اما همانطور که از آزمون‌های آماری مشخص شده عوامل فوق و تأثیرات سوء ناشی از اتخاذ برخی از خط‌مشی‌ها و سیاست‌های کلان اقتصادی دولت در سطح ملی بخشی از آن به منطقه آزاد اروند بازمی‌گردد. تمام این موارد از جمله عوامل مؤثر بر جذب سرمایه در منطقه آزاد اروند محسوب می‌شود.

همانطورکه مشاهده شد مهم‌ترین موانع سرمایه‌گذاری درمنطقه آزاد اروند، فقدان و کمبود امکانات زیربنایی، عدم سرمایه‌گذاری کافی سازمان‌ها و مؤسسات دولتی و عدم صراحت‌های قانونی و نارسایی قوانین و مقررات مربوط به سرمایه‌گذاری درمنطقه آزاد اروند می‌باشد، بنابراین بر اساس نتایج بدست آمده جهت رفع موانع فوق و ایجاد بسته مناسب جهت جذب و جلب حضور هر چه بیشترسرمایه‌گذاران در منطقه آزاد اروند پیشنهادات ذیل به ترتیب اهمیت ارائه می‌شود:

– مسأله اصلی در توسعه منطقه آزاد اروند افزایش آگاهی مدیران منطقه از اهداف کارکردهای تأسیس آن منطقه است، بنابراین می‌بایست اهداف خود را از تأسیس منطقه آزاد اروند بطور واضح و شفاف تعیین نمایند.

– دستیابی به اهداف کلان منطقه آزاد اروند مستلزم برنامه‌ریزی صحیح یا تعیین اولویت‌های مربوط و اتخاذ استراتژی‌های مناسب و مستلزم صرف زمان و کار فراوان خواهد بود که این امر نیازمند وجود مدیریت اجرایی قوی و کار است، به این منظور نیاز به انجام دو اقدام ذیل ضروری به نظر می‌رسد:

الف) حفظ نیروهای متخصص و کارامد و مدیران کارآفرین

ب) جذب و جلب نیروهای کارامد و مدیران کارآفرین

– مدیران منطقه باید مانع از بروز بوروکراسی و تشریفات زاید اداری شوند و رسیدگی به درخواست‌های سرمایه‌گذاری و صدور مجوز شرکت‌ها جهت تأسیس یا جهت ورود به منطقه سرعت عمل به خرج دهند، بنابراین لازم است نهادها و تشکیلات سازمان منطقه آزاد اروند و دفاتر نمایندگی کلیه ادارات و سازمان‌ها و نهادهای دیگر در مقوله سرمایه‌گذاری با عملکرد منظم و منسجم خود تحت مدیریت واحد و مستقر در منطقه قرار گیرند.

– معرفی هر چه بیشتر مزیت‌های نسبی منطقه آزاد اروند از سوی مدیران منطقه برای متقاضیان سرمایه‌گذاری از مهم‌ترین عوامل مؤثر در روند رشد مشارکت‌ها در منطقه است، زیرا لزوم توجه به

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

مزیت‌های سرمایه‌گذاری در منطقه بیانگر کاهش قیمت تمام شده محصولات بوده و می‌تواند به عنوان اهرم استفاده از ارزش‌افزوده کالای تولیدی شود.

– مدیران سازمان منطقه آزاد اروند باید با انجام هزینه‌های لازم در زمینه مطالعات و تحقیقات بازاریابی و اتخاذ سیاستی صحیح از طریق تنظیم و تهیه یک استراتژی بازاریابی خارجی و شناخت و مدیریت بر بازار تولیدکنندگان را در تحقق اهداف ذینفع نموده و انگیزه آنها را برای حضور هر چه بیشتر فراهم آورند. مدیران از این طریق می‌توانند این کار را انجام دهند: شناسایی بازار مصرف کشورهای عراق، امارات (شهر دبی و شارجه)، قطر (دوحه)، عمان (مسقط) به دلیل نزدیکی مسافت و همچنین کشورهای جنوب شرقی آسیا و امکانات ترانزیت کالا از طریق منطقه آزاد اروند و ایجاد نمایشگاه‌های دائمی و موقت صنعتی و بازرگانی برای نمایش محصولات و کالاها و توسعه بازاریابی صحیح کالاها و محصولات.

– مدیران منطقه باید در اطلاع‌رسانی صحیح و به موقع نزد سایر کشورها کوشا باشند و این تلاش برای توسعه و تبلیغ مدیران اجرایی منطقه را می‌توان به سه مرحله زیر تقسیم کرد:

الف) اطلاع‌رسانی به مشتریان بالقوه به شیوه‌ای که علاقه آنها را برانگیزد.

ب)تلاش برای متقاعد ساختن مشتریان به سرمایه‌گذاری در منطقه

ج)تلاش برای حمایت و تضمین موفقیت و امنیت سرمایه‌گذاری در منطقه

– مدیریت منطقه آزاد اروند باید توجه بیشتری به عرضه نیروهای انسانی نماید. موانع فرهنگی در مقابل مشارکت زنان در بازار کار باید جدی تلقی شود، همچنین بی‌سوادی گسترده و فقدان بنیان صنعتی پیشرفته معضلی است که باید از طریق آموزش نیروی انسانی و با برگزاری دوره‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای در منطقه به رفع آن پرداخت.

– موفقیت مناطق آزاد به ویژه اروند با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی منطقه در گرو امنیت اقتصادی کشور است که باید از طریق قوانین و مقررات جاری مورد توجه قرار گیرد. هر کشور باید با استقرار نظام حقوقی و نهادی معطوف به رشد تولید و تجارت شرایط باثباتی را برای فعالیت‌های بخش خصوصی در مناطق آزاد بوجود آورد و از راه تغییر مناسب قوانین و مقررات به ویژه قوانین سرمایه‌گذاری و مقررات ناظر بر حرکت و انتقال سرمایه و سود و قوانین کار علاوه بر تأمین امنیت و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری و تقویت انگیزه‌ها زمینه مناسبی در تسهیلات مالی و غیرمالی لازم برای جلب سرمایه‌گذاری فراهم سازد.

– ابهام‌زدایی از قوانین و مقررات جاری از طریق نقد و اصلاح پاره‌ای از قوانین و مقررات، بهبود روش‌ها و آسان و منطقی‌کردن مقررات و همچنین شناخت قواعد و فراهم‌ساختن سازوکارهای لازم از

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

طریق به رسمیت شناختن تساوی حقوق طرفین در قراردادهای مالی و فراهم‌کردن عوامل ایجاد اعتماد متقابل و تضمین کافی توسط قوانین و مقررات برای آنها

– اختصاص بودجه به منطقه آزاد اروند از محل بودجه عمومی کشور به منظور ساخت و تأسیس امکانات زیربنایی و زیرساخت‌های اساسی منطقه و انجام سرمایه‌گذاری‌های عظیم دولتی در این خصوص

– آزادسازی رژیم تجاری کشور و خصوصی‌سازی مؤسسات و صنایع دولتی موجب رونق کسب‌وکار شعب شرکت‌های چندملیتی و نیز شرکت‌های مشترک ایرانی و خارجی می‌شود و عامل مهمی در جذب FDI در کشور به‌شمار می‌رود.

– تشکیل و ایجاد بورس اوراق بهادار بین‌المللی در منطقه با مشارکت نهادهای مالی بین‌المللی

– پیوند با بازار جهانی سبب گسترش فعالیت منطقه اروند می‌شود. سیاست تنش‌زدایی جمهوری اسلامی ایران در سطح بین‌المللی می‌تواند مشارکت سرمایه‌گذاران خارجی را در طرح‌های عمرانی منطقه افزایش بخشد.

– باید با استفاده از مزایا و تسهیلات قانونی به ایجاد زیرساخت‌ها در منطقه مبادرت ورزید و رشد بخش صنعت و خدمات را منوط به آماده‌سازی و احداث ساختمان برای واگذاری به متقاضیان است را سرعت بخشید. وجود ارتباطات حمل‌ونقل قوی و کافی به منظور ارتباط با بازارهای جهانی و داخلی بسیار مهم است. تجهیز ناوگان حمل‌ونقل جاده‌ای، دریایی، هوایی، برخورداری از شبکه حمل‌ونقل پویا، هماهنگ و سازمان‌یافته در منطقه آزاد اروند از قبیل آب و برق، سوخت، تلفن، تلکس، ارتباطات راه دور و ساختمان‌ها از جمله شرایط موفقیت منطقه آزاد اروند است. ضمن اینکه ایجاد تسهیلات و خدمات رفاهی، بهداشتی، اقامتی و تفریحی را نباید از نظر دور داشت.

منابع

انتشارات سازمان برنامه و بودجه (۱۳۷۹)، *قانون برنامه سوم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۷۹)*، چاپ دوم.

حدادی، مهدی (۱۳۷۶)، *شیوه‌های حقوقی حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تهران ص ۱۳۰.

حسینی، سیدمهدی (۱۳۷۸)، *ارزیابی مناطق آزاد ایران بر اساس تحلیل هزینه- فایده مطالعه موردی چابهار*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری- صنعتی ایران (۱۳۸۲)، "برنامه توسعه مناطق آزاد تجاری - صنعتی ایران" بهار.

دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری (۱۳۸۴)، "طرح جامع گزارش عملکرد مناطق آزاد ایران طی سال‌های (۱۳۸۳ – ۱۳۸۰) تیرماه.

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان، معاونت آمار واطلاعات، سالنامه آماری استان خوزستان (۱۳۸۶-۱۳۸۵-۱۳۸۴-۱۳۸۳).

سرلک، محمدعلی (۱۳۷۴)، *ارزیابی، صحت مکان‌یابی مناطق آزاد تجاری- صنعتی ایران*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد چاپ نشده، دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی دانشگاه تهران، آبان، ص ۲۴.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]

فاضل، حمید (۱۳۷۱)، *نقش مناطق آزاد در جلب سرمایه‌های خارجی*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد چاپ نشده دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی دانشگاه تهران، ص ۷۰.

قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی (۱۳۸۸-۱۳۸۴) مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.

قانون و مقررات مناطق آزاد تجاری- صنعتی با آخرین اصلاحات (۱۳۸۳)، دبیرخانه شورای عالی مناطق آزاد تجاری-صنعتی،تهران: انتشارات مؤسسه عیلام.

قوانین بودجه سنواتی (۱۳۸۰-۱۳۸۱-۱۳۸۲-۱۳۸۳-۱۳۴-۱۳۸۵-۱۳۸۶-۱۳۸۷) مصوب مجلس شورای اسلامی.

کریمی‌امیری، خدیجه (۱۳۸۱)، *بررسی ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل مناطق آزادتجاری به منظور راهبردتوسعه صادرات*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه تهران.

کریمی، ولی‌اله (۱۳۷۶)،*بررسی موانع جذب سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد کیش*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده علوم انسانی.

مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی (۱۳۷۳)، مجموعه قوانین ومقررات صادرات کالای غیرنفتی (۱۳۷۳-۱۳۶۹)، چاپ اول.

مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی (۱۳۷۳)، مجموعه قوانین ومقررات خدمات اقتصادی- بازرگانی، ، چاپ اول، آبان.

مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی (۱۳۸۳)، مقررات صادرات و واردات، تهران: انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی، فروردین.

محمدی‌الموتی، مسعود (۱۳۷۴)، "مطالعه‌ای در مورد مناطق آزاد و اثرات اقتصادی و بازرگانی آن"، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، فروردین.

محمدی الموتی، مسعود (۱۳۷۴)، "مناطق آزاد واثرات اقتصادی و بازرگانی آن"، چاپ اول، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، فروردین، ص ۳.

وزارت امور اقتصادی و دارایی (۱۳۷۳)، *ارزیابی اقتصادی مناطق آزاد تجاری و صنعتی*، چاپ اول، زمستان.

وفاداری، کاظم (۱۳۷۹)، *نقش مناطق آزاد تجاری در توسعه صادرات غیرنفتی*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه امام صادق.

Amelia U Santos – Pauline (2000), "Trade Liberalization and Export Performance in Selected Developing Countries".

Aradhna, Aggarwal (2005), "Performance of Export Processing Zones: A Comparative Analysis of India, Srilanka and Bangladesh".

Aykut, Kibritcioglu, (1996), "Free Zones in Turkey and Their Microeconomic Effects".

Dorsat, Madani (2002), "A Review of the Role and Impact of Export Processing Zones, Dubai, Business Guide, Jebel Al: Free Zone Authority.

Emilion Milian (1997), Free Exports/Free Trade Zone Goaled Cite University, United World Bank/ www.freezones.ir11.

Hamada (1974), "An Economic Analysis of Duty Free Zone", PP. 225 – 241

LLO (2003), Governing Body, Committee on Employment and Social Policy, Employment and Social Policy in Respect of Export Processing Zones, P. l. (GB.286/ Eps/3/ March).

War (1989), "Export Processing Zones", World Bank Research Observer, PP. 65-68.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-09]